Wikipedia

Niuen kieli

Niue on austronesialainen kieli, jota puhutaan Niuella.

Niue	
Oma nimi	ko e vagahau Niuē
Tiedot	
Alue	Niue, Cookinsaaret, Tonga, Uusi-Seelanti
Virallinen kieli	Niue
Puhujia	8 000
Sija	ei sadan suurimman joukossa
Kirjaimisto	latinalainen
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	austronesialaiset kielet
Kieliryhmä	malaijilais-polynesialaiset kielet
Kielikoodit	
ISO 639-2	niu
ISO 639-3	niu (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=niu)
	Ohje

Sisällysluettelo

Puhujat

Niuea puhuu äidinkielenään 7767 ihmistä.[1] Heistä noin 2030 asuu Niuen saarella.[1] Loput puhujat elävät muun muassa Tongalla, Uudessa-Seelannissa ja Cookinsaarilla. Suurin osa Niuella asuvista niuen puhujista puhuu toisena kielenään englantia.

Aakkoset

Niuea kirjoitetaan useimmiten latinalaisilla aakkosilla.

Niuen lainatessa sanoja englannista ne sopeutetaan niuen äännerakenteeseen. Esimerkiksi radio on *letio*, koska niuessa ei ole r-äännettä. Linja-auto on *pasi* (< bus) ja tynnyri *talam* (< drum).

Niuen sanoja: magafaoa (perhe), to feleveia (tervehdys), faiaoga (opettaja), matua taane (isä), palia (kukkula), moana (meri).

Konsonantteja niuessa on 11. Kirjain *g* äännetään ŋ-äänteenä.

	Labial	Alveolar	Velar	Glottal
Klusiili	p	t	k	
Frikatiivi	f | v	(s)		h
Nasaali	m	n	ŋ	
Approksimantti		l		

Jotkin lähteet merkitsevät myös äänteen [r], vaikka se esiintyy vain lainasanoissa.

Äänne [s] on kirjaimen /t/ allofooni, joka esiintyy tietyissä etuvokaalien [e] ja [i] yhteydessä.

Vokaaleja niuessa on viisi. Kaikki vokaalit voivat esiintyä niin lyhyinä kuin pitkinäkin. Vokaalin pituus vaikuttaa sanan merkitykseen. Pitkiä vokaaleja voidaan merkitä pituusmerkillä, mutta tämä ei ole pakollista.

	Etu	**Keski**	**Taka**
Suppea	i		u
Puoliavoin	e		o
Avoin		a	

Murteet

Niue jakautuu kahteen murteeseen. Ne ovat motu ja tafiti. Motu on vanhempi murre ja sitä puhutaan Pohjois-Niuella. Tafitia puhutaan Etelä-Niuella. Murteiden suurimmat erot ovat sanastossa.

Historia

Samoalta tulleet lähetyssaarnaajat toivat kirjoituksen Niuelle. Raamattu julkaistiin niueksi ensimmäistä kertaa vuonna 1904.

Kielioppi

Niuen sanajärjestys on VSO (verbi-subjekti-objekti), kuten sen lähimmässä sukulaiskielessä tongassa.

Numeraalit

Niuen kielen numerot yhdestä kymmeneen ovat:

1	taha	**10**	tahafulu	**100**	taha e teau	**1000**	taha e afe
2	ua	**20**	uafulu	**200**	ua (e) teau	**2000**	ua (e) afe
3	tolu	**30**	tolugofulu	**300**	tolu (e) teau	**3000**	tolu (e) afe
4	fa*	**40**	fagofulu	**etc.**	etc.	**etc.**	etc.
5	lima	**50**	limagofulu				
6	ono	**etc.**	etc.				
7	fitu						
8	valu						
9	hiva						

Lähteet

1. Ethnologue: Niue (http://www.ethnologue.com/language/niu) (englanniksi) Viitattu 2.4.2015.

Aiheesta muualla

- Niuen sanastoa (http://language.psy.auckland.ac.nz/show_lsearch.php?id=00247)

Austronesialaiset kielet

abadi | abung | adonara | alune | anuta | atšeh | ’auhelawa | badui | bali | belait | bugi | buru | cebuano | chuuk | etelämarquesas | fidži | gao | havaiji | hiligaino | iloko | indonesia | jaava | japi | karoliini | kiribati | madura | malagassi | malaiji | maori | minangkabau | mokerang | nauru | palau | pingelap | pohjoismarquesas | rapanui | samoa | sunda | tagalog | tahiti | taroko | tetum | tikopia | timor | tonga | tšamorro | tuvalu | wanukaka | watubela